

tema tjedna

MUKE SA SUSJEDIMA (I.): VIŠE OD ČETVRT STOLJEĆA NERIJEŠENIH PITANJA SA SLOVENIJOM, SRBIJOM, BOSNOM I HERCEGOVINOM, CRNOM GOROM...

SAŠA POLJANEC-BORIĆ

PROBLEM ĆE SIGURNO BITI I GRANICA S BiH



Nakon što je Arbitražni sud donio odluku (presudu) o graničnom sporu RH i Slovenije, kakav daljnji razvoj situacije očekivati? Je li uopće moguć bilateralni dogovor sa slovenskom stranom i o čemu on ovisi s obzirom na to da Slovenija ustrajava na arbitražnoj presudi?

Očekujem da će Hrvatska i Slovenija postići bilateralni dogovor jer arbitražna presuda nije za Hrvatsku obvezujuća, ali je informativna. Supstancijalni sadržaj arbitražne presude nije takav da ugrožava hrvatske nacionalne interese niti preferira slovenske nacionalne interese. Premijer Plenković dovoljno je zreo i iskusan političar da postajući odluke hrvatskog Sabora o nepriznavanju Arbitraže zbog nevjerojatnosti procesa proizvede zajedno sa slovenskim partnerima bilateralno rješenje na korist obje države. Slovenija je naš prirodni partner u Europskoj uniji i naš srednjoeuropski sociokulturni par i bit će joj, kao i svakoj civiliziranoj državi, u interesu imati s Hrvatskom, koja dominira u jadranskom bazenu, dobre odnose, a takvi se odnosi mogu postići samo ako se nađe pravedno i dugoročno bilateralno rješenje za obje zemlje.

Čuju se i neki komentari da bi RH ipak trebala prihvatiti arbitražnu odluku, bez obzira na jednoglasnu odluku Sabora RH da iz arbitraže izide zbog njegove kompromitacije. Što bi u tom slučaju to značilo za Hrvatsku, posipanje pepelom, izdaja nacionalnih interesa, je li takva opcija uopće realna? Drugim riječima, je li odluka Sabora RH zapravo sada uteg za Republiku Hrvatsku u smislu manjka prostora za daljnje političko manevriranje glede odnosa sa Slovenijom?

Ne može odluka hrvatskog Sabora biti uteg za Hrvatsku. Hrvatska je suverena zemlja i odluke Sabora su za svaku odgovornu vladu obvezujuće. Premijer Plenković i njegova vlada imaju dovoljno manevarskog prostora da unutar formata arbitraže i sukladno odluci hrvatskog Sabora proizvedu optimalno rješenje za obje države. Ne vjerujem da premijer Plenković ni sadašnja hrvatska vlada imaju ikakve intencije ni volje izdati hrvatske nacionalne interese. Pa nije postizanje pametnih bilateralnih sporazuma u duhu europskog zajedništva nešto što se može kvalificirati kao izdaja nacionalnih interesa. To je ne samo smiješna nego i krajnje zlonamjerna pretpostavka.

Što s pritiscima iz dijela EU-a da se arbitražna presuda implementira? SAD se u spor ne želi miješati...

Pritisci EU-a su relativna stvar i nisam sigurna da su takvi kako ih opisuju naši mediji. Slušala sam svojedobno u Ministarstvu vanjskih poslova naše zemlje jednog norveškog ministra o pritiscima EU-a u svezi s izlovom haringa, nisam stekla dojam da je taj pritisak Norvežane impresionirao. EU je zajednica demokratskih država u koju pripada i Hrvatska i sigurna sam da će Hrvatska donijeti suverenu odluku u nacionalnom interesu koja će afirmirati europsko zajedništvo.

RH ima graničnih problema i s drugim susjedima, navodno smo država s najviše graničnih sporova u regiji. Kako sad nakon iskustva s arbitražom rješavati otvorena pitanja granice sa Srbijom, Crnom gorom, BiH...?

Sigurno je da će velik problem biti granica s BiH jer ona, između ostalog, zadiru u Jadran. To je velika tema i Hrvatska tu mora imati vrlo čvrsta i jasna stajališta zbog više razloga koji uključuju: sigurnost, gospodarstvo, zaštitu okoliša i tranzit. Pokušaj BiH da ospori Hrvatskoj gradnju ključnog nacionalnog infrastrukturnog projekta Pelješčkog mosta može biti znak da će naša susjedna država biti sklona vući iracionalne poteze. No, ipak se nadam da će razum prevladati i da će BiH uvidjeti da joj je Hrvatska vrlo važan susjed i partner.

Ukupno uzevši, od uspostave samostalnosti i neovisnosti RH našalost još nije riješila mnoga pitanja sa susjedima, ne samo granična nego i pitanja nestalih osoba, ratne odštete, povrata imovine, kulturnog blaga i dr. Kako to komentirate?

Žalosan je da se pitanja koja spominjete nisu riješila. Dijelom je to zbog nedostatka političke volje raznih aktera tih procesa, dijelom zbog manjka institucionalnog kapaciteta da se ti problemi rješavaju, a dijelom to našalost moramo pripisati fatalnoj zaostalosti koja obilježava političku klimu u mnogim zemljama jugoistočne Europe.

U svezi s odnosima sa susjedima, osim konkretnih sporova i neriješenih pitanja, opterećuju li međusobne odnose, i koliko, i određeni stereotipi, napose u cijeloj regiji? Koliko su prošlost, ratovi u 90-ima, i dalje uteg koji koči mirnodopske odnose danas, uzimajući i nove geostrateške pozicije: RH u EU, Srbija između EU i Rusije, problemi u BiH...?

Puno ste tema tu otvorili i teško je jednoznačno i kratko odgovoriti na sva ta pitanja, no jedno bih naglasila. Nije tu riječ ni o kakvim predrasudama i stereotipima ni o sličnim društvenim konstruktima, nego o realnim interesima u kojima konkretni akteri koje spominjete, a to su Hrvatska, Srbija i BiH, pripadaju posve različitim geostrateškim savezima i sada u toj situaciji traže bilateralna i trilateralna rješenja. U tom je kontekstu za mene najvažnije pitanje kako će Hrvatska u okviru šengenskog režima praktično realizirati svoju ustavnu obvezu da se skrbi o Hrvatima u BiH. (D.J.)

Dr. sc. Saša Poljanec-Borić, profesorica ekonomije i sociologije turizma, znanstvena savjetnica Instituta društvenih znanosti Ivo Pilar u Zagrebu ■

Piše: Darko JERKOVIĆ

Bolje biti dobar sa susjedom nego sa vlastitim ženom. Jer sa ženom sa danas posvadiš, a sutra pomiriš, dok svada sa susjedom može trajati godinama, čak pola ili cijelo stoljeće.

Složili se ili ne s tom izrekom jednog našeg Zagorca, a ima ih još bezbroj (u narodu je uvrježena izreka "bolje dobar susjed nego daleki brat"), posebno kad su u pitanju razmirice oko meda na terenu Hrvatskog zagorja, nesporno je kao su dobrosusjedski odnosi i te kako važan čimbenik za međusobnu komunikaciju, sigurnost, miran život i suživot ljudi. Gledajući šire, na državnoj razini, dobrosusjedski odnosi ključan su faktor političke i ekonomske stabilnosti. Ako su oni poremećeni, ako su neki računali iz bliže i daljnje prošlosti nerješivim, problemi generiraju nestabilnost, međusobne optužbe, nerijetko i sudovi imaju posla, a na takve "igre gluhih telefona" međunarodna zajednica ne gleda s odobravanjem. Naprotiv, apelira da se problemi riješe (premda i tu svjedočimo o dvostrukim mjerilima), jer u svijetu ionako prepunom napetosti i sukoba, rješenje odnosa zbog otvorenih pitanja između pojedinih susjednih država, napose između članica EU-a, ali i između susjeda koji apliciraju uskoro biti dio EU-a, dodatna je drama u gomili drugih dramatičnih situacija (migracije, odnosi EU-a i Rusije, Brexit, između ostalog). Zato treba pozdraviti svaki korak naprijed na putu da se nespornozami oko preostalih nagomilanih problema iz prošlosti, konkretno u odnosima između Republike Hrvatske i Slovenije, RH i Srbije, uključujući i odnose s BiH i Crnom Gorom, napokon riješe ili problemi bar svedu na najmanju moguću mjeru.

AKTIVNA DIPLOMACIJA

Naravno da to nije uvijek lako, naprotiv, u nekim je slučajevima vrlo teško. Dokaz je i aktualni problem s arbitražnom presudom, odnosno s njezinom implementacijom (na čemu ustrajava Slovenija) vezanom uz granične sporove Lijepe Naše i Dežele. I tu sad valja stišati strasti i pozdraviti ovojedni susret premijera Plenkovića i Cerara, s nadom da će Slovenija prihvatiti da se spor rješava na bilateralni način, bez obzira na arbitražnu presudu Haškog suda, po tom pitanje kompromitiranog. Ono, pak, što nije dobro, gledajući odnose sa susjedima - Slovenijom, Srbijom, BiH i Crnom Gorom, to je da osim neriješenih graničnih pitanja postoji i niz drugih neriješenih problema unatrag sad već više od 25 godina otkako se Jugoslavija raspala i od nje nastale samostalne i neovisne države. Stanje dodatno opterećuje i ratna prošlost, prije svega u odnosima sa Srbijom, ali i BiH, a rješavanje svih, pa i tih pitanja, danas je nužno promatrati i kroz okvire regionalne sigurnosti, obrane i zaštite granica, migracija, terorizma, pojedinačnih strateških interesa svakog od susjeda, kao i kroz međusobne gospodarske odnose, ekonomsku stabilnost i izvozno-uvoznu razmjenu.

Zato treba pozdraviti, ma koliko to bila fraza, svaku inicijativu, naročito diplomatsku, koja pridonosi smanjenju napetosti, poboljšanju i normalizaciji međusobnih odnosa, atmosferi dijaloga i komunikacije, kako bi se napokon krenulo u smjeru da se većina problema započne rješavati na konstruktivan i efikasan način, koji će u konačnici dovesti do opipljivih, konkretnih rezultata, a ne da sve po lošem starom običaju ostanu tek mrtvo slovo na papiru, da sve ostane na rukovanju, osmišljenja i dobrodošla, kao da se sastaju premijeri, predsjednici i ministri država iz regije na nekom od skupova, summita, sastanaka, okruglih stolova...

U tom smislu važan je bio Summit u Dobrovniku (Proces suradnje u jugoistoč-



Ne moramo se svi voljeti, ali moramo rješavati probleme!

PP

Gradnja našeg mosta s našeg teritorija na naš teritorij prilično je naša stvar. S druge strane, imati susjede koji nas ne vole nije dobro... IGOR TABAK

MOGUĆI SU I KOMPROMISI

Iako izravno nevezano uz međusobne odnose u regiji, ali dugoročno i tu veza postoji, uloga RH (poglavito aktivnost Grabar-Kitarović) kad je riječ o inicijativi Tri mora, te susreti u Poljskoj s Trumpom i podrška LNG terminalu na Krku, također je od izuzetnog značaja jer pozicionira Hrvatsku, članicu EU-a, kao nezaobilazni čimbenik budućih odnosa u regiji, srednjoj i istočnoj Europi.

OTVORENA PITANJA

● SLOVENIJA: Za Deželu, bar za aktualnu politiku, sve je riješeno arbitražnom presudom. No, Hrvatska se s tim ne slaže, opravdano ako uzmemo u obzir jednoglasnu, legalnu i legitimnu odluku Sabora RH da izidemo iz kompromitirane arbitraže. U ovakvoj pat-poziciji razgovor Plenkovića i Cerara dobar je znak za bolje sutra. Osim granice, još je nekih većih problema poput do kraja neriješenog pitanja Ljubljanske banke - je li to sukcesijsko ili bilateralno pitanje? Tu je i NE Krško - zbrinjavanje otpada i uplata u Fond za tu svrhu.

● CRNA GORA: Što se tiče granice oko Prevlake, na snazi je privremeni režim - kopnena granica je kod mjesta Konfin, tako da "kopno" pripada Hrvatskoj, dok je morska zona "mješovita". Što se tiče "repova" iz rata, pohvalno je što se počeo isplaćivati dio ratne odštete građanima Hrvatske za štetu tijekom napada na Dubrovnik.

● SRBIJA: Sa Srbijom je najviše neriješenih problema, od kojih i pitanje granice. Uz još nekoliko ekklava, točke priprepa sa Vučkova i Saregradska ada, područje oko Apatina te područje kod Sombora. Ni pitanje ratne odštete nikad nije riješeno, ako ga je uopće i moguće riješiti. Prema podacima Državne revizije za popis i procjenu ratne štete, izravna ratna šteta u Hrvatskoj u razdoblju od 1990. do 1999. iznosila je 236 milijardi kuna - oko 32 milijarde eura. Stalno je aktualan i povrat imovine. Izbjegli Srbi neuspješno su pokušali peticijom zaustaviti ulazak Hrvatske u EU. Ipak, taj problem i dalje apostrofira EU i nakon što je RH postala punopravna članica. Za Hrvatsku je od ključnog značaja riješiti konačno i problem nestalih iz vremena rata. Jer gotovo je nevjerojatna činjenica da se ni do danas ne zna sudbina više od 1700 Hrvata. Problem je i položaj Hrvata u Vojvodini, njihovo pravo na jezik i udžbenike, participiranje u vlasti, kulturna i politička autonomija i dr. Nije do kraja riješena ni raspodjela zgrada veleposlanstava jer su svi diplomatski objekti pripali Srbiji, pa i o tom pitanju RH s pravom želi stvari rašistiti. Raspodjela još traje.

● BiH: Neprestano se povlači pitanje tisuću kilometara granice, dogovorene sporazumom Tuđman-Izetbegović. Aktualan je i koridor Neum, kao i elektroenergetika, gdje BiH upozorava na preuzimanje od Hrvatske elektroprivrede (HEP) kolicine vode koja je veća od dogovorene, a na štetu Hidroelektrana na Trebišnjici (HET). Problem u trgovinskim odnosima između RH i BiH nastao je kad je Hrvatska istupila iz Cefte ulaskom u EU. Tu je i povrat imovine. BiH potražuje vlasnička prava Šipada u Luci u Šibeniku, KCUS-a Sarajevu na Dječju bolnicu u Cavtatu. Uz sve to, vlastima u BiH nije dobro "sjela" ni gradnja Pelješčkog mosta, za koji su osigurana sredstva iz EU fondova. I stari politički problem položaja Hrvata u federaciji BiH, uspostava trećeg entiteta koju neki zagovaraju, faktori su koji opterećuju ne samo odnose Hrvatske i BiH nego ponajviše same Hrvate u Bosni i Hercegovini. Otegotne okolnosti proistječu i od statusa Republike Srpske, kao i u Daytonskog sporazuma. Dodatni problem mogla bi biti i njemačka inicijativa za konstituiranje BiH kao građanske države, čemu se Hrvatska protivi jer bi to imalo kobne posljedice za Hrvate.



DAVOR STIPETIĆ

HRVATSKA JE INICIJATOR REGIONALNE SURADNJE



Predsjednica Grabar-Kitarović ističe kako Hrvatska čvrsto podržava europske i euroatlantske integracije zemalja jugoistočne Europe jer proširenje će Europsku uniju učiniti jačom, ali i poboljšati odnose sa susjedima? Je li proširenje obkektivno moguće, i kada?

Europska unija nastoji svojom politikom proširenja stvoriti područje mira i stabilnosti te demokracije u zemljama na istočnim i jugoistočnim granicama, obećavajući im da će konsolidacija demokracije i uvođenje tržišnog gospodarstva u doglednoj budućnosti završiti primanjem dotične zemlje u punopravno članstvo Europske unije. To je, dakle, vanjskopolitički alat Europske unije koja želi stabilno okruženje i mir na svojim granicama. Postavlja se pitanje koliko bi godina trebalo proći između neka dva kruga proširenja Unije. Ako to razdoblje potraje preduko, to bi moglo i oslabiti pregovaračku moć Europske unije i time bi Unija mogla izgubiti na vjerodostojnosti u očima zemalja kandidatkinja, čime one mogu usporiti demokratsko-gospodarske reforme. To je i rizik od pojave ekstremizma u dotičnim zemljama, čime Europska unija šteti svojim ciljevima osiguranja mira i stabilnosti u okruženju. Za sada je izgledno da bi sljedeća punopravna članica Europske unije mogla postati Srbija, no njezin se primitak u punopravno članstvo ne očekuje prije 2025. godine, ako ne i kasnije. To će biti najduže razdoblje između dva kruga proširenja Europske unije. Dakako, ta činjenica utječe i na političku klimu u Srbiji, koja smatra da je približavanje Rusiji možda isplativije rješenje negoli sav pregovarački posao koji mora obaviti da bi bila primljena u Europsku uniju. Dakle, proširenje Unije jest objektivno moguće, ali se čini da je i u samoj Europskoj uniji došlo do zasićenja ranijim, recentnim proširenjima, a to će svakako oslabiti Europsku uniju, te je stoga točno da bi novo proširenje ojačalo Europsku uniju kako to smatra i predsjednica Grabar-Kitarović.

Pitanje stabilnosti u EU, ali i u regiji, u okruženju u kakvom je RH, također je važno pitanje. Kako ocjenjujete suradnju u regiji, što tu suradnju opterećuje, prije svega u odnosima RH i Srbije, ali i RH i BiH, a tu su i odnosi sa Slovenijom?

Sama je predsjednica Grabar-Kitarović izjavila da je kod inicijative Tri mora riječ o strateškom repozicioniranju Hrvatske, što svakako znači odmak od regije, ili 'regiona', kako je područje bivše Jugoslavije nazivao predsjednik Stjepan Mesić, ili Zapadnog Balkana, kako se još naziva. Regija je, međutim, još uvijek učestala fraza u diskursu političara, ali još više i medija, što nije prestalo ni ulaskom Hrvatske u Europsku uniju. Istini za volju, koncept regije potječe iz Sporazuma o stabilizaciji i pridruživanju, prema kojemu se Hrvatska obvezala nastaviti i promicati suradnju i dobrosusjedске odnose s drugim zemljama regije. To je i logična odredba jer zemlja koja ne može surađivati u regiji teško može udovoljiti složenim zahtjevima suradnje u širem okvirima, to jest u Europskoj uniji. Stoga ideja 'regije' ili 'regiona' nije potekla ni od predsjednika Mesića ni od predsjednika Josipovića, a ni medija. Hrvatska se u manje od dva desetljeća razvila od države koja je bila opterećena konfliktima i problemima i trebala pomoć međunarodne zajednice za njihovo rješavanje do države koja je bila nestalna članica Vijeća sigurnosti UN-a (2008. - 2009.) i danas članica EU-a, te je razumno očekivati da upravo Hrvatska treba biti inicijator regionalne suradnje, tako da su inicijative prethodnika predsjednice Grabar-Kitarović sasvim opravdane. Projektom Tri mora jačat će se gospodarska suradnja država srednje i istočne Europe, tako da se gospodarski više nećemo morati ograničiti na zemlje bivše SFRJ, pod uvjetom da u tom novom području budemo ekonomski konkurentni. (D.J.)

Mr. sc. Davor Stipetić, stručnjak za geopolitiku, vanjsku i sigurnosnu politiku, s Visoke škole međunarodnih odnosa i diplomacije Dag Hammarskjöld, Zagreb ■